

İşyerinde Kişisel İnternet ve Teknoloji Kullanımı: Sanal Kaytarma

The Personal Internet and Technology Usage at the Workplace: Cyberslacking

Edip ÖRÜCÜ¹, Harun YILDIZ²

ÖZET

Sanal kaytarma faaliyetleri, çalışanlar ve işletmeler üzerinde önemli negatif etkilere yol açabilmektedir. Ancak Türk literatürü sanal kaytarma faaliyetlerinin bu önemi konusunda oldukça sınırlı kalmıştır. Bu kapsamda araştırmada, akademik ve akademik olmayan üniversite personeli arasındaki sanal kaytarma faaliyetlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. 151 anket aracılığıyla yapılan araştırmada, sanal kaytarma faaliyetleri özellikle demografik değişkenler açısından incelenmiştir. Bulgular, sanal kaytarma faaliyetlerinin çalışanların demografik değişkenleri açısından anlamlı farklılıklar gösterdiğini ifade etmektedir. Ayrıca, araştırma sonucunda uygulayıcılar ve çalışanlar için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sanal kaytarma, internet ve teknoloji kullanımı.

ABSTRACT

The cyberslacking activities lead to serious negative impacts for employees and businesses. However, the Turkish literature is quite limited regarding this importance of cyberslacking/cyberloafing activities. This study aims to explore the extent of cyberslacking/cyberloafing among university employees, both academic and non-academic. Through the use of 151 surveys the study particularly investigates cyberslacking/cyberloafing from a demographic variables perspective. The findings suggest that cyberslacking/cyberloafing activities show significant variations according to employees' demographic variables. Furthermore, practical implications for both employees and practitioners are discussed.

Keywords: Cyberslacking (cyberloafing), internet and technology usage.

1. GİRİŞ

Sanal kaytarma genel olarak iş amaçlı kullanım için sunulmuş olan bilgisayar ve internet sistemlerinin kişisel amaçlar için kullanılması anlamına gelmektedir. İş yerinde internet kullanımı, iletişim uygulamalarına önemli kolaylıklar getirmektedir. Bu anlamda internet bağlantısı çalışanların birbirleri arasındaki iletişimi kolaylaştırmakla beraber, iş yükü açısından da gereksiz işlemlerin azaltılmasına ya da ortadan kaldırılmasına imkân veren bir zemindir. Ancak internet ve bilgisayar kullanımı bu olanaklarının dışında artan oranda suistimal edilmekte ya da bilinçsiz kullanım yüzünden işletmeleri maliyet kayıpları ile yüz yüze bırakmaktadır. Amerikan Yönetim Derneği'nin yaptığı bir araştırmada işletme içerisindeki tüm internet faaliyetlerinin %50'sinden fazlasının işletme dışı amaçlar için kullanıldığı belirlenmiştir (Greengard, 2000). Mobil aygıtlar (akıllı cep telefonları, tablet bilgisayarlar, e-readerler gibi) da bu amaçlarla kullanıldığında, süreç daha kontrol edilemez hale gelmektedir (Ovarec, 2002: 61). Sanal kaytarmaya çalışanları sürükleyen süreçlerin sosyolojik boyutu bir yana, sanal kaytarma iş ortamında önemli miktarda maliyet kayıplarına neden olan bir olgudur. İnternet üzerinde gerçekleşen müstehcen içerikli

paylaşımların %70' inin çalışma saatleri içerisinde gerçekleşmesi de işletmeleri hukuki yaptırımlar altına sokmakla birlikte, verilecek kararların mali yükümlülüğü de işletmeye ayrıca bir yük yükleyecektir (Staff Report, 2010). Saratoga Enstitüsü'nün ABD' de yaptığı bir araştırmada da katılımcıların %56'sı yetişkin sitelerini ziyaret ettiğini ve internet üzerinden kumar oynadığını kabul etmiştir. Kurt (2011) tarafından yapılan araştırmada ise, katılımcıların %38,6' sının ders saatleri içerisinde müzik indirdikleri saptanmıştır. Kalaycı (2010) tarafından yapılan araştırmada, katılımcıların %51,2'sinin ders saatleri içerisinde müzik, yazılım, video indirme gibi amaçlarla sanal kaytarma yaptıkları belirlenmiştir. Özkalp vd. (2012) tarafından yapılan araştırmada ise katılımcıların %34,8' sinin müzik, film veya video indirdiği, %26,6' sının yetişkin sitelerini ziyaret ettiği belirlenmiştir.

Türkiye' de 2012 yılı internet kullanım verilerine göre interneti işyerinde kullanma oranı %33,8, kablosuz bağlantılar vasıtasıyla kullanım oranı %5,9 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2012). 16-74 yaş grubundaki bireylerde bilgisayar ve internet kullanım oranları sırasıyla %48,7 ve %47,4 düzenli internet kullanan bireylerin oranı ise %37,8' dir. Bu oranın önceki yıllara göre genel alt istatistiki

¹ Prof. Dr., Balıkesir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, eorucu@balikesir.edu.tr

² Doktora Öğrencisi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bölümü, harunyildiz@bau.edu.tr

verileri incelendiğinde, genel ve iş ortamındaki kişisel kullanım oranının arttığı gözlenmektedir. Gün geçtikçe kullanımı artan internet, bilgisayar ve mobil aygıtların kullanım politikaları belirlenmedikçe sanal kayıtma faaliyetleri daha kontrol edilemez hale gelmektedir. Çünkü kontrolsüz gücün işletme amaçlarına yönlendirilmediği sürece bir güç olmasından söz edilmesi zordur. Yol açtığı önemli verimlilik kayıpları ve bu alanda yapılan araştırmaların sınırlılığı düşünüldüğünde üzerinde dikkatle durulması gereken bir konu ortaya çıkmaktadır. Bu öneme binaen hazırlanan çalışmada, üniversite çalışanlarının önemli ve önemsiz sanal kayıtma faaliyetlerini kullanma sıklığı ile demografik değişkenler arasındaki farklılıkların belirlenmesi ve sanal kayıtma konusunda ileride yapılacak araştırmalara bir zemin hazırlaması amaçlanmaktadır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sanal Kayıtma

Telekomünikasyon ekipmanları, bilgisayar kullanımı ve internetin yaygınlaşması ofislerdeki ve işletmelerdeki tüm yaşam alanlarında önemli değişimlere sebep olmuştur. Değişim beraberinde daha rekabetçi ve hızlı dönüşüm gösteren bir çevre yaratarak, işletmenin tüm görüntüsünde bir yenilik meydana getirmiştir (Wallace, 2004: 3). Bu kapsamda sanal dünya (cyberspace) işletmelere faydalanmak için eşsiz ve önemli bir ortam sağlamaktadır. Özellikle yeni bilgilerin yaratılması sürecinde örgütün önemli bir varlığını oluşturmaktadır. Ancak bu ortam iyi yönetilmediği takdirde bir takım sorunlarla karşılaşılması da kaçınılmaz olacaktır (Whitty ve Carr, 2006). Çünkü bilgi ve iletişim teknolojilerinin yanlış kullanımları büyüyen bir trendde seyretmekte ve bu da işletmeler için önemli bir problem olmaktadır (Wheatherbee, 2010). Bu problemlerin başında ise gittikçe daha fazla önem kazanan sanal kayıtma gelmektedir.

Sanal kayıtma kavramı uluslararası literatürde "cyberslacking" (Lavoie ve Pychyl, 2001; Blanchard ve Henle, 2008; İnce ve Gül, 2011), "cyberloafing" (Lim, 2002) ve "cyberbludging" (Mills vd., 2001) olarak kullanılırken, Türkiye'de yapılan çalışmalarda ise "sanal kayıtma" ve "siber aylaklık" "siber kayıtma" olarak adlandırılmıştır (Kaplan ve Öğüt, 2012: 591; Kalaycı, 2010; Köse vd., 2012; Özkalp vd., 2012; Kurt, 2011). Sanal kayıtma, iş saatlerinde iş dışı internet kullanımı, siber sapkınlık, işte kişisel internet kullanımı, internet suistimali, işyerinde eğlence amaçlı gezinme ve gereksiz bilgisayar kullanımı olarak da ifade edilmektedir (Vitak vd., 2011: 1751). Lim (2002: 675) sanal kayıtmayı, iş saatleri içerisinde işletme

amaçları dışında web uygulamalarının kullanılması olarak tanımlamıştır. Kim ve Byrne (2011) ve Restubog vd. (2011) ise, bu tanımlamalara sanal kayıtmanın kısmen de öz kontrol eksikliği ile ilgili olduğunu eklemiştir.

2.2. Sanal Kayıtmanın Yarattığı Fırsatlar ve Tehditler

Literatürde sanal kayıtmanın örgüt için zararları ve yararları konusunda iki farklı yaklaşım söz konusudur. Bazı araştırmacılar, sanal kayıtmanın işletmeler için son derece zararlı ve verimlilik kayıplarına neden olan bir olgu olduğunu söylerken, diğerleri ise sanal kayıtma sayesinde elde edilen eşsiz öğrenme fırsatlarına vurgu yapmaktadır.

İnternetin sunmuş olduğu eşsiz öğrenme olanakları, çalışanlara yeni bir bilgi ortamı sağlamakta ve böylece çalışanlar iş hayatı içerisinde daha yaratıcı ve değişimin hızında ilerleyen bireyler haline gelmektedir (Anandarajan vd., 2004; Block, 2001: 226; Greenfield ve Davis, 2002: 347; Stanton, 2002: 57; Blanchard ve Henle, 2008: 1069; Köse vd., 2012: 291). Çalışanların interneti kullanmaları, e-posta almaları ve göndermeleri iş ortamında yapılan genel iş aktivitelerinden birisi olarak değerlendirilebilir (Özkalp vd., 2012: 24). Anandarajan vd. (2004: 70-72) çalışanların internet üzerinden kişisel gruplara üye olarak, tartışma forumlarında yer alarak veya örgüt hakkında rekabetçi bilgiler edinilmesi amacıyla yaptıkları kayıtma davranışlarını öğrenmeyi artırıcı sanal kayıtma davranışları olarak ifade etmiştir. Bu öğrenmeyi artırıcı uygulamalar yaratıcılığı, esnekliği, işbirliğini ve bir öğrenme çevresi oluşturarak (Blanchard ve Henle, 2008: 1069), genel olarak verimlilik üzerinde dolaylı bir etki yapmakta, rahatsızlıktan ziyade özgürlüğü destekleyen bir kültürün oluşumunu sağlamakta ve aynı zamanda çalışanları, üretken zihinsel ve sosyal çabalara teşvik etmektedir (Oravec, 2002: 61-62). Fakat bu davranışlar mevcut işletme amaçları içerisinde yapılması gereken davranışlar olarak yapılıyorsa, bu durumda bu davranışlar daha bilinçli ve iyi eğitilmiş çalışanlar nezdinde gerek niceliksel (performans artışı) gerekse de niteliksel olarak artarak verimlilik üzerinde doğrudan bir etki oluşturmaktadır (Anandarajan vd., 2004: 70-72). Stanton (2002) tarafından yapılan araştırmada sık internet kullanan çalışanların daha az kullanan çalışanlara göre iş tutumları ve örgütsel konular açısından değerlendirilmiştir. İş tutumları açısından sık internet ve bilgisayar kullananların iş tatmini, duygusal bağlılık, destekleyici örgüt, çalışma ve gözetmen memnuniyeti ve promosyon fırsatları açısından yüksek puanlar aldığı gözlenmiştir. Örgütsel konular açısından ise, sık internet ve bilgisayar kullananların, otonomi, ilginç/zorlayıcı iş, çalışma arkadaşları

ve yönetimin kalitesi, önemli sorumluluklar, organizasyonunu başarılı kabul etme ve iş-yaşam dengesi değişkenleri açısından yüksek puanlar aldığı gözlenmiştir (Stanton, 2002: 57). İnce ve Gül (2011: 520-522) tarafından yapılan araştırmada işsel kontrol odağına sahip olan çalışanların önemsiz sanal kaytarma davranışlarının, iş performansını artırdığı ve bu şekilde çalışanların işten ayrılma niyetlerinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu faydaların bazıları işin tipine ve kişisel web kullanım süresine bağlıdır. Örneğin, Mahatanankoon ve Igbaria (2004) tarafından yapılan araştırmada, e-ticaret uygulamalarının iş tatmini ve performans (verimliliği artırdığı) sonucuna ulaşılmış, kişisel iletişim ve bilgi arayışı için kullanımların ise iş tatmini ve performans üzerinde bir etkisinin olmadığı saptanmıştır. Aslında çalışanların yoğun zihinsel çaba gerektiren veya diğer konulardaki işlerinden dolayı zaman zaman ortaya çıkan stresi azaltmak ve bir denge kurmak için internet ve bilgisayar aktivitelerinden faydalandıkları da söylenebilir (Ugrin vd., 2007; Lavoie ve Pychyl, 2001; Anandarajan vd., 2004: 71; Stanton, 2002: 57; Ovarec, 2001: 61; Block, 2001: 226). Çünkü bazı çalışanlar internet ve bilgisayarları bir ofis oyuncacı gibi görüp, bu oyuncak vasıtasıyla zihinlerini rahatlatıyor da olabilirler (Özkalp vd., 2012: 32). Bu açıardan bakıldığında sanal kaytarma, çalışanların özel telefon alma ve mesaj gönderme aktiviteleri gibi sıradan bir davranış olarak değerlendirilmektedir (Blanchard ve Henle, 2008: 1069).

Sunduğu bu olanakların yanında sanal kaytarma'nın madalyonun iki yüzü gibi olduğu söylenebilir. Bir yüzü, sunduğu olanaklarla çalışanların iş yaşamına katkı yaptığını ifade ederken, diğer karanlık yüzü ise işletmelere önemli verimlilik kayıpları olduğunu ifade etmektedir. Bütün sanal kaytarma faaliyetlerinin aynı derecede zararlı olmadığı kabul edilse bile (Köse vd., 2011: 291), iş saatlerinde işverenin sunmuş olduğu internet ve bilgisayar olanaklarının iş dışı amaçlarla kullanılmasının ve iş zamanının işletme amaçları dışında harcanmasının, işletme verimliliği üzerinde negatif sonuçlar doğurabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü bilgiye online erişim ve e-işletme, işletmelere önemli kolaylıklar sağlarken zamanla internet sessiz bir şekilde çalışanların iş saatleri içerisinde kendi mal ve hizmetlerini sattığı, müzik indirdiği, kumar oynadığı, gazete ve spor haberlerini takip ettiği, online oyunlar oynadığı, birbirlerine sürekli e-kartlar gönderdiği ve yetişkin sitelerinde (pornografik içerikli) ciddi zamanların harcadığı bir yer haline gelmiştir (Greengard, 2000; Whitty ve Carr, 2006: 237; Wheatherbee, 2010: 36; Ugrin vd., 2007; Greenfield ve Davis, 2002: 348). Öte yandan işletme içerisinde yapılması gereken işler kişisel amaçlı

internet kullanımı nedeniyle yapılamadığından, yapılamayan işler iş dışı saatlerde online bağlanma yoluyla telafi edilmeye çalışılmaktadır (Richardson ve Benbunan-Fich, 2011: 157). Bu durum ise çalışanlarda önemli verimlilik kayıplarına neden olmaktadır. Güvenlik ihlalleri, telif hakkı problemleri, önceki ticaret sırlarının açıklanması, hakaret, ırksal taciz, boşa harcanan bilgisayar kaynakları, halkla ilişkilerde sorunlar, boşa harcanan yetenek, hukuki davalar ile karşı karşıya kalma (Flynn, 2001: 5-9; Eivazi, 2011) sanal kaytarma'nın neden olduğu diğer kayıplar arasında gösterilebilir. Bu faaliyetler şirket kaynaklarını kullanmakta, üretkenlik kaybı yaratmakta ve işletmeleri yasal yükümlülükler altına sokmaktadır. Özellikle bazı işletmeler çalışanların internet tabanlı bu uygulamaları yüzünden cinsel istismarla bile suçlanmaktadır (Mills vd., 2001).

2.3. Sanal Kaytarma Faaliyetlerinin Hukuki Boyutu

Sanal kaytaran çalışanların (cyberslackers ya da cyberloafers) izlenmesi amacıyla işletme içerisinde çeşitli izleme sistemleri kurulmaya çalışılmıştır. Bu sistemler yardımıyla çalışanlar izlenmekte ve kaytarma yapan çalışanların tespit edilmesi sonucunda çalışanlar uyarı ya da iş akdinin fesih edilmesi sonucu ile karşı karşıya bırakılmıştır. Bu hususta Yargıtay tarafından alınan emsal kararlar, özellikle çalışanlar ve işverenler açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, Yargıtay 9. Hukuk dairesi 2007/27583 esas, 2008/5294 karar ve 17.03.2008 tarihli kararında, «İşverenin açıkça veya örtülü izni olmaksızın işyerinde internetin özel amaçlı olarak kullanımı yasaktır. Ancak bu yasak istisnaen acil durumlarda ve işine ilişkin sebeplerden dolayı meşru bir şekilde delinebilir. İşçinin, işverenin açıkça yasaklamasına rağmen interneti özel amaçlı kullanmasında önceden ihtara gerek olmaksızın iş sözleşmesi feshedilebileceği gibi; işçinin pornografik resimleri, videoları, işletmenin veri taşıyıcısına indirmesi ve yüklemesi halinde ihtara gerek yoktur» şeklinde bir karar alınmıştır (Web 1, 2012). Bu kararda internetin her bilgisayarda bir iz bıraktığı ve bu izin ise uzman üçüncü kişiler tarafından öğrenilerek işverenin kamuoyu nezdindeki şöhretine önemli ölçüde zarar verilebileceği göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca örtülü izin şartı için ise, altı ay boyunca işveren tarafından özel amaçlı kullanımın fark edilmesine rağmen ses çıkarılmaması gerekmektedir. Bu karar çalışanların işveren tarafından sunulan internet ve bilgisayarı açık veya örtülü izin olmaksızın haber sitelerine girmek, e-posta göndermek-almak, oyun oynamak, yetişkin içerikli sitelere girmek gibi amaçlarla kullanamayacağını göstermektedir. Bu amaçlarla kullanıldığında ise iş akdinin 4857 sayılı İş Kanunu'nun

25 II. maddesi uyarınca fesih sebebi doğmuş olmaktadır (Kaya, 2012). Yargıtay 9. Hukuk Dairesi 2009/447 esas, 2010/37516 karar ve 13.12.2010 tarihli kararında, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 25 II-b maddesi uyarınca "İşverenin kendisine ait bilgisayar ve e-mail adresleri ile bu adreslere gelen e-postaları her zaman denetleme yetkisi bulunmaktadır." şeklinde bir karar alarak (Web 1, 2012), iş sözleşmesinin fesih edilmesi kararını kabul etmiştir. İlgili karara göre, işyerindeki bilgisayar ve internet hizmetinin çalışanlara işlerin etkin bir şekilde yerine getirmesi için sunulduğu, bu hizmetin bedelinin işveren tarafından karşılandığı ve bu nedenle de işverenin iş ile ilgili bu hizmetlerin kullanımı aşamasında tüm iş ve işlemlerin kontrol ve denetim hakkına sahip olduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle işveren gerek işletmeye ait e-mail adresinden gerekse de özel olarak kullanılan e-mail adresi (hotmail, gmail, yahoo gibi) üzerinden yapılacak tüm işlemleri takip etme hakkına sahiptir (Kaya, 2012). Yargıtay 9. Hukuk dairesi 2008/36305 esas, 2009/12393 karar ve 4.05.2009 tarihli kararında, «Davacının iş amaçlı bilgisayarı mesai saatleri içerisinde internet alış verişi ve oyun sitelerine birden fazla girmek sureti ile amacı dışında kullandığı ve bu süre zarfında zamanını iş görme edimine harcamadığı anlaşılmaktadır. Üstlenilen işin yetiştirilmesi veya işverenin zararının oluşmaması, bu olumsuz davranışı ortadan kaldırmaz. Davacı yan yükümlülüğünü ihlal etmiştir. Bu davranışının diğer işçi gibi işyerinde olumsuzluklara yol açtığı ve iş ilişkisinin işveren açısından devam ettirilmesinin beklenmez bir hal aldığı anlaşılmaktadır, işverenin iş sözleşmesini feshetmesi, davacının davranışlarından kaynaklanan nedene dayanmaktadır.» şeklinde bir karar alınmıştır (Web 1, 2012). Bu karar ile çalışanın sadakat yükümlülüğünü ihlal ettiği ve işverenin varlıklarına zarar verdiği kabul edilmiştir. Ayrıca çalışanın uymakla yükümlü olduğu işyeri etik kurallarının 20. maddesindeki "bankaya ait varlıkların ve kaynakların verimsiz ve amaç dışı kullanılmayacağı" kuralının ihlal edildiği ifade edilmiştir. Ayrıca bu kuralları yerine getirmeyen çalışanların, işlerini yetiştirmesinin veya işverene zarar vermemesinin de bu olumsuz davranışı ortadan kaldıramayacağını hükme bağlamıştır (Kaya, 2012; Web 2, 2012). Bu nedenle çalışanın yan yükümlülükleri ihlal ettiği gerekçesiyle, iş akdinin İş Kanunu'nun 25 II maddesi uyarınca feshi kabul edilmiştir.

Ortaya çıkan bu sonuçlara göre: iş sözleşmesi veya yan hükmü niteliğindeki iç yönetmeliklerin diğer bir anlatımla işyeri etik kurallarının ihlal edilmesi, fesih nedenini doğurmaktadır. Çünkü işverenler böyle bir durumda güven duygusunu yitirmekte ve haklı olarak fesih hakkını kullanmaktadır. Bu nedenle iş sözleşmesi

ve diğer ek yükümlülüklerle internet ve bilgisayar kullanım politikalarının belirlenmesi, çalışan ve işveren açısından daha net ve yoruma açık olmayan bir uygulama olacaktır. Ayrıca 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 136. maddesinde, «Kişisel verileri, hukuka aykırı olarak bir başkasına veren, yayan veya ele geçiren kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.» hükmü yer almaktadır (TCK, 2004). Ceza Kanunu'na göre, işçinin bilgisi dışında elde edilen deliller hukuka aykırı olarak değerlendirilmekte ve bu yoldan delil elde etme girişiminde bulunanların cezalandırılacağı ifade edilmektedir. İşverenlerin Ceza Kanunu'na göre sorumlu duruma düşmemeleri için internet ve bilgisayar kullanım protokollerini belirlemelerinde ve bunları iş sözleşmesi ve diğer yan yükümlülükler içerisine aktarmalarında yarar vardır.

2.4. Sanal Kaytarma Tipleri

Lim (2002) sanal kaytarma tiplerini, işyerindeyken iş dışı amaçlarla sörf yapma faaliyetleri (sporla ilgili haber sitelerine girme, iş dışı doküman indirme gibi) ve e-mail faaliyetleri (e-mail kontrol etme, alma ve gönderme gibi) olmak üzere ikiye ayırmıştır. Anandaran vd. (2004) çalışanların dört tür sanal kaytarma türü ile karşı karşıya kaldıklarını belirtmiştir. Bunlar; eğlence amaçlı (amaçsızca sörf yapma gibi), zarar verici (müzik indirme gibi), kişisel öğrenme (işletmeye faydalı makaleler indirme gibi) ve belirsiz (chat odalarında diğer işletmeler hakkında bilgi edinme gibi) sanal kaytarmadır. Mastrangelo vd. (2006) ise sanal kaytarma tiplerini üretken olmayan/üretkenlik karşıtı (online bankacılık işlemleri yapma gibi) ve zarar verici/yıkıcı sanal kaytarma (yasadışı uygulamalarla meşgul olma gibi) olarak ikiye ayırmıştır. Blanchard ve Henle (2008) ise, sanal kaytarma faaliyetlerini önemsiz (iş dışı e-mail alma, haber sitelerini ziyaret etme gibi) ve önemli (yetişkin içerikli sitelere girme, kumar oynama sitelerini ziyaret etme gibi) sanal kaytarma olarak ikiye ayırmıştır. Önemsiz sanal kaytarma faaliyetinde bulunan çalışanlar bu kaytarmayı olağan bir durum olarak karşılamakta ve bu kaytarmanın işletme kaynaklarına zarar vermediğini düşünmektedirler. Önemli sanal kaytarma faaliyetinde ise çalışanlar kullandıkları sitelerin kendileri için ne kadar tehlikeli olduklarını ve bunun getireceği kanuni yükümlülükleri de bilmektedirler. Ancak buna rağmen kendilerini kaytarma eylemlerinden alamamaktadırlar. Bu sınıflandırma esasında Lim'in (2002) yaptığı araştırmayı daha da detaylandırmaktadır.

3.ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Amacı

İnternet gibi modern teknolojiler, çeşitli faydaların elde edilmesini sağladığı gibi bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Bu öneme binaen yapılan araştırmada, üniversite çalışanlarının sanal kaytarma faaliyetlerinin sıklığının demografik değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi ve bu kaytarma faaliyetleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmaktadır.

3.2. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerini kullanma sıklığının belirlenmesi amacıyla anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırma anketi, sanal kaytarma faaliyetlerini ifade eden 19 soru ve demografik bilgileri içeren 7 sorudan oluşmaktadır. Sanal kaytarma faaliyetlerine ilişkin 19 soruya ait verilerin faktör analizine uygun olup olmadığı kontrol etmek için, öncelikle faktör analizi yapılmıştır. Ancak yapılan faktör analizi sonucunda, faktör yük değerleri düşük olan ($<0,50$) 4 soru analizden çıkarılmıştır. Ayrıca faktör yapısını bozan 1 soru kapsam dışı bırakılmıştır. Faktör analizi sonucunda beşli likert (1=hiçbir zaman, 5=her zaman) tipi 14 soruya ait KMO örneklem uygunluğu test sonucu 0,885 olarak bulunmuş, Barlett test sonucu da anlamlı çıkmıştır ($p<0,05$). KMO değerinin 0,80'den büyük olması, verilerin faktör analizi için yüksek/iyi derecede uygun olduğunu göstermektedir (Altunışık vd., 2010: 266; Çokluk vd., 2012: 207). Faktör analizi sonucunda açıklanan toplam varyans (özdeğerleri 1 veya daha fazla olan faktörlerin alınması kriterine göre) 54.06% olarak bulunmuştur. Açıklanan toplam varyansın 28,60%'lık kısmını önemli sanal kaytarma faktörü, 25,46%'lık kısmını ise önemsiz sa-

nal kaytarma faktörü oluşturmaktadır. Açıklanan toplam varyans için bulunan oran, bir modelin makul olarak kabul edilebilmesi için yeterli bir orandır (Habing, 2005: 4; Altunışık vd., 2010: 273). Ayrıca ilgili sorulara yönelik güvenilirlik analizi yapılmış ve Cronbach's Alpha değeri 0,888 olarak tespit edilmiştir. Cronbach's Alpha değeri, önemli sanal kaytarma faaliyetleri için 0,850 ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetleri için ise 0,853'tür. Bu değer anket uygulaması sonucu elde edilen verilerin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir.

Anket formunda yer alan 1,3,7,10,11 numaralı sorularda, Blanchard ve Henle'nin (2008) "Correlates of Different Forms of Cyberloafing: The Role of Norms and External Locus of Control" adlı çalışmasından faydalanılmıştır. 12, 13, 14 numaralı sorularda, Lim'in (2002) "The IT Way of Loafing on the Job: Cyberloafing, Neutralizing and Organizational Justice" adlı çalışmasından faydalanılmıştır. 4, 5, 6, 8, 9 numaralı sorularda, Özkalp vd. (2012) tarafından yapılan "Sapkın Örgütsel Davranışlar ve Çalışma Yaşamında Yeni Bir Olgu: Sanal Kaytarma (Cyberloafing) ve İş İlişkilerine Etkileri" adlı çalışmadan faydalanılmıştır. 2 numaralı soru ise araştırmacılar tarafından veri toplama aracına dâhil edilmiştir. 1-8 numaralı sorular önemli sanal kaytarma faaliyetlerini ifade ederken, 9-14 numaralı sorular ise önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerini ifade etmektedir. Tablo 1'deki verilerden faydalanıldığında, çalışanların "önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerine ($\bar{X} = 3.17$)" orta derecede, "önemli sanal kaytarma faaliyetlerine ($\bar{X} = 2.12$)" ise düşük derecede katıldıkları gözlenmektedir. İlgili sorulara ve faktörlere ait detaylı tanımlayıcı istatistikler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Anket Sorularının Genelinde ve Boyutlara İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Boyutlar	İfadeler	n	Ort. Değer	Standart Sapma	Boyut Ort.	Boyut St. S.	Faktör Yükleri	Açıklanan Varyans	
Önemli Sanal Kaytarma Faaliyetleri	1. İnternet üzerinde oluşmuş olan sanal toplulukları ziyaret etmek (ekşi sözlük gibi)	151	2,09	1,00	2,12	0,77	0,73	28,600	
	2. İnternet üzerinden eğlence amaçlı video seyretmek (YouTube veya zapkolik gibi)	151	2,40	1,20			0,73		
	3. Blogları okumak (yazar ile okuyucu arasındaki özgür iletişimi sağlama platformu)	151	2,04	1,01			0,72		
	4. Sosyal içerikli ağlara katılmak (Facebook, Twitter vb.)	151	2,88	1,30			0,68		
	5. İnternet üzerinden müzik, video, film veya doküman indirmek	151	2,27	1,20			0,67		
	6. Eğlence amaçlı veya boş zaman doldurmak için oyun oynamak	151	1,77	1,01			0,67		
	7. Kişisel Web sayfası ile ilgilenmek	151	1,99	1,17			0,59		
	8. İnternet üzerinden iş arama sitelerini ziyaret etmek	151	1,50	0,90			0,55		
	9. İnternet üzerinden bankacılık işlemleri yapma (EFT, Havale işlemleri gibi)	151	3,39	1,36			0,85		
	10. İnternet üzerinden haber sitelerini ziyaret etme (gazete, online haber TV'leri ve diğer haber siteleri)		3,83	1,07			0,74		
	11. İş dışı haberleşme için e-posta alma, gönderme veya kontrol etme	151	3,94	1,13			0,94		25,461
	12. Kişisel ürünler için İnternet üzerinden alış-veriş yapmak	151	2,64	1,30			0,73		
	13. İş dışı genel amaçlı Web sitelerini ziyaret etme (sörf yapmak)	151	3,07	1,24			0,71		
	14. Yatırımla ilgili Web sitelerini ziyaret etmek (finans, borsa siteleri gibi)	151	2,16	1,31			0,60		
Açıklanan Varyans								54,061	

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evrenini Balıkesir Üniversitesi'nin 1451 akademik ve idari personeli oluşturmaktadır (MYPP, 2012: 31-33). Bu çerçevede p ve q değerleri 0.5 ve 0.5, hoşgörü miktarı $E=0.05$ ve %95 güven aralığında 1.451 kişiyi 304 kişinin temsil etme yeteneğine sahip olduğu hesaplanmıştır (Altunışık vd., 2010: 135). Anket, basit rastgele örnekleme yöntemi ile araştırmacılar tarafından bizzat ulaşılarak uygulanmıştır. Gerçekleştirilen anket uygulaması sonucunda geri dönen anket sayısı 151'dir. Geri dönüş oranı yaklaşık olarak %50'dir. Bu sonuç, örneklemin evrenin yaklaşık olarak yarısını temsil edebildiğini göstermektedir.

3.4. Araştırma Hipotezleri

Genel tarama metodu ile hazırlanan bu çalışmada belirlenen başlıca hipotezler şunlardır:

H_{1a} : Çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunma sıklığı demografik değişkenlere (cinsiyet, medeni durum, statü, yaş, eğitim durumu, aylık gelir ve iş dışı internet ve bilgisayar kullanım süresi) göre farklılık göstermektedir.

Morahan-Martin (1998) tarafından yapılan çalışmada erkeklerin büyük oranda internet kullanıcısı olduğu ve bu durumun da esasında bilgisayar kültürünün maskülinasyonundan (erkek bilim adamları, matematikçiler ve hackerler tarafından geliştirilmesi) kaynaklandığı tespit edilmiştir. Ancak bu durum neticede patolojik internet kullanımını tetikleyen bir değişken olarak cinsiyet faktörünü ortaya çıkarmıştır. Garrett ve Dangizer (2008) ve Vitak vd. (2011) tarafından yapılan çalışmada da erkek çalışanların daha sık sanal kaytarma yaptığı saptanmıştır. Matanda vd. (2004) tarafından yapılan çalışmada erkeklerin eğlence için interneti kullandıkları ve erkeklerin kadınlardan daha fazla ticari amaçlar için interneti kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Özkalp vd. (2012) tarafından yapılan çalışmada ise, kadınların erkeklerden daha fazla yazılı görüşme (chat) yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda cinsiyet değişkeni açısından aşağıdaki hipotez ileri sürülmüştür:

H_{1a} : Çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunma sıklığı cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermektedir.

Çalışanların bekâr veya evli olmaları internet ve bilgisayar kullanma alışkanlıklarında da değişiklik yaratmaktadır. Evli olan bireylerin kendilerine yüklemiş oldukları sorumluluklar yaşamsal anlamda da farklı beklentiler oluşturmalarına neden olmaktadır. Bekâr çalışanların yaşamsal anlamda daha farklı ve daha geniş zamana sahip olmaları ihtiyaçlarını da çeşitlendirmektedir (Özkalp vd.,

2012: 27). İnternet ve bilgisayar teknolojisinin de bu ihtiyaçları sağlayabilecek etkili bir araç olması, medeni durum açısından bekâr ve evliler arasında anlamlı farklılıklar yaratabilmektedir. Bu bağlamda medeni durum değişkeni açısından aşağıdaki hipotez ileri sürülmüştür:

H_{1b} : Çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunma sıklığı medeni durum değişkenine göre farklılık göstermektedir.

Ugrin vd. (2007) ve Garrett ve Dangizer (2008) tarafından yapılan çalışmalarda da mesleki statü sanal kaytarmasının anlamlı değişkeni olarak belirlenmiştir. Araştırma sonucunda sanal kaytarma düşük statüdeki personel ile ilgili çıkmazken; daha çok yönetim, Ar-Ge, personel gibi bölümlerdeki yüksek statüde çalışanlarla ilişkili olarak çıkmıştır. Köse vd. (2012) tarafından yapılan çalışmada da akademik personelin (araştırma görevlisi) çeşitli amaçlarla sanal kaytarma yaptıkları belirlenmiştir. Özkalp vd. (2012) tarafından yapılan çalışmada, akademik personelin genel amaçlı dolaşma hariç, diğer kaytarma davranışlarını daha fazla yaptıkları belirlenmiştir. Bu bağlamda statü değişkeni açısından aşağıdaki hipotez ileri sürülmüştür:

H_{1c} : Çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunma sıklığı statü değişkenine göre farklılık göstermektedir.

Mastrangelo vd. (2006) tarafından yapılan çalışmada daha genç çalışanların yıkıcı/önemli sanal kaytarma eğilimlerinin daha fazla olduğu saptanmıştır. Phillips ve Reddie (2007) tarafından yapılan çalışmada genç çalışanların iş yerinde daha fazla iş dışı e-mail kullanımı oranına sahip olduğu gözlenmiştir. Vitak vd. (2011), Ugrin vd. (2007) ve Köse vd. (2012) tarafından yapılan çalışmalarda genç çalışanlar ile sanal kaytarma sıklığı ve çeşitliliği arasında pozitif anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Atkin vd. (1998: 484) tarafından yapılan çalışmada yaşın küçülmesi ile internet teknolojisine uyum arasında ilişki bulunmuştur. Kraut vd. (1998) tarafından yapılan çalışmada yaşın büyümesi ile internet kullanımı arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Matanda vd. (2004) tarafından yapılan çalışmada genç olanların eğlence için interneti kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda yaş değişkeni açısından aşağıdaki hipotez ileri sürülmüştür:

H_{1d} : Çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunma sıklığı yaş değişkenine göre farklılık göstermektedir.

Eğitim düzeyi yüksek çalışanların iş yerinde daha fazla iş dışı e-mail kullanımı oranına sahip olduğu gözlenmiştir (Phillips ve Reddie, 2007). Matanda vd. (2004)

tarafından yapılan araştırmada eğitim düzeyi yüksek kişilerin iletişim için internet kullanım oranlarının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özkalp vd. (2012) tarafından yapılan araştırmada, çeşitli önemsiz ve önemli sanal kaytarma davranışlarının eğitim düzeyi yüksek kişilerce daha fazla yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Atkin vd. (1998: 484) tarafından yapılan araştırmada eğitim seviyesinin yüksek olması ile internet uyumu arasında ilişki bulunmuştur. Garrett ve Dangizer (2008) tarafından yapılan araştırma sonucunda sanal kaytarma, Ar-Ge, personel gibi bölümlerdeki eğitim düzeyi yüksek çalışanlarda daha yüksek görülmüştür. Bu bağlamda eğitim durumu değişkeni açısından aşağıdaki hipotez ileri sürülmüştür:

H_{1e} : Çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunma sıklığı eğitim durumu değişkenine göre farklılık göstermektedir.

Garrett ve Dangizer (2008) tarafından yapılan araştırmada gelirsanal kaytarmanın anlamlı değişkeni olarak belirlenmiştir. Çalışanların gelir kaynaklarının artması, tüketim ve yaşam alışkanlıklarının değişmesine katkı sağlamaktadır. Bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi de bu değişime hizmet eden önemli bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda aylık gelir değişkeni açısından aşağıdaki hipotez ileri sürülmüştür:

H_{1f} : Çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunma sıklığı aylık gelir değişkenine göre farklılık göstermektedir.

İş içerisinde sürekli bilgisayar kullanan çalışanlar daha sık sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunmaktadırlar (Vitak vd., 2011). Mastrangelo vd. (2006) tarafından yapılan araştırmada da daha uzun süre internet erişimi olan çalışanların yıkıcı/önemli sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunma sıklığının daha fazla olduğu saptanmıştır. Çalışanların işlerinin bir parçası olarak sürekli bilgisayar kullanmaları ve uzun süreli internet olanaklarına sahip olması, çalışanların iş saatlerinde sanal kaytarma yapabilmelerini etkilediği gibi sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunma süresini de etkileyebilmektedir. Ayrıca bu süredeki değişim, sanal kaytarma faaliyetlerinin türlerinde de bir değişim ya-

ratabilmektedir. Bu bağlamda günlük iş saatlerinde iş dışı internet ve bilgisayar kullanma süresi değişkeni açısından aşağıdaki hipotez ileri sürülmüştür:

H_{1g} : Çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunmaları, iş saatlerinde iş dışı internet ve bilgisayar kullanma süresindeki (süre/günlük) değişime göre farklılık göstermektedir.

Mastrangelo vd. (2006) tarafından yapılan araştırmada yıkıcı/önemli sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunanların üretkenlik karşıtı/önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde de buldukları saptanmıştır. Çalışanların önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerine göz yumulması veya gerekli tedbirlerin alınmaması, önemli sanal kaytarma faaliyetlerinde de bulunulması için çalışanlara güç vermektedir. Bu bağlamda önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetleri arasındaki ilişki açısından aşağıdaki hipotez ileri sürülmüştür:

H_2 : Önemsiz sanal kaytarma faaliyetleri ile önemli sanal kaytarma faaliyetleri arasında pozitif bir ilişki vardır.

3.5. Araştırmanın Yöntemi

Verilerin normal dağılması nedeniyle parametrik testlerden faydalanılmıştır. Önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetleri ile çalışanların cinsiyet, medeni durum ve statü değişkenleri arasındaki görüş farklılıklarını tespit etmek amacıyla bağımsız örneklem t-testi kullanılmıştır. Önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinin yaş, eğitim durumu, aylık gelir ve iş saatlerinde iş dışı internet ve bilgisayar kullanım süresi değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğini analiz etmek için tek yönlü varyans analizinden (one-way ANOVA) yararlanılmıştır. Önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetleri arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerin yönünü tespit etmek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Demografik Veriler

Demografik değişkenlerin frekans ve yüzdelere ait veriler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2:Demografik Değişkenler Tablosu

Değişkenler	Alt Değişkenler	Frekans	%	Değişkenler	Alt Değişkenler	Frekans	%
Cinsiyet	Erkek	89	58,9	Medeni Durum	Bekâr	40	26,5
	Kadın	62	41,1		Evli	111	73,5
Eğitim Durumu	Yüksek okul ve altı	23	15,2	Aylık Gelir	1500 TL den az	19	12,6
	Lisans	37	24,5		1501-2500	75	49,7
	Yüksek Lisans	30	19,9		2501-3500	45	29,8
	Doktora	61	40,4		3501 ve üstü	12	7,9
İş dışı Günlük Ortalama İnternet ve Bilgisayar Kullanımı	30 dakikadan az	54	35,8	Yaş	25 yaş ve altı	14	9,3
	30-60 dk. arası	45	29,8		26-35 yaş	50	33,1
	1-3 saat arası	35	23,2		36-45 yaş	66	43,7
	3 ve daha fazla saat	12	7,9		46 ve üstü yaş	21	13,9
	İnternet kullanmayan	5	3,3	Statü	Akademik personel	110	72,8
			İdari personel		41	27,2	
	TOPLAM	151	100		TOPLAM	151	100

4.2. Hipotezlerin Testi

H_{1a} hipotezini test etmek amacıyla bağımsız örneklem t-testinden faydalanılmıştır. Analiz sonucunda, çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerine ilişkin ifadelerle katılma derecesi cinsiyet değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$). Anlamlı çıkmayan analiz sonucu yer kısıtı nedeniyle tablo halinde gösterilmemiştir. H_{1a} hipotezi %95 güven aralığında önemli ve önemsiz sanal kaytarma ($p>0,05$) boyutları açısından desteklenmemiştir.

H_{1b} hipotezini test etmek amacıyla bağımsız örneklem t-testinden faydalanılmıştır. Analiz verileri

Tablo 3’de gösterilmektedir. Analiz sonucunda, medeni durum ile önemli sanal kaytarma faaliyetleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı derecede bir farklılık saptanmıştır. Çalışanların önemli sanal kaytarma faaliyetleri ile ilgili sorulara verdikleri yanıtların aritmetik ortalamaları incelendiğinde, genel olarak bekâr olanların evli olanlara göre daha yüksek derecede önemli sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. H_{1b} hipotezi %95 güven aralığında önemli sanal kaytarma boyutu ($p=0,001$) açısından desteklenirken, önemsiz sanal kaytarma ($p=0,796$) boyutu açısından desteklenmemiştir.

Tablo 3:Medeni Duruma İlişkin Bağımsız Örneklem t-Testi Tablosu

Sanal Kaytarma Boyutları	Kurum	Kişi	Ortalama	Std. Sapma	Ser. Der.	P değeri (Sig.)
Önemsiz Sanal Kaytarma	Bekâr	40	3,20	0,90	149	0,796
	Evli	111	3,16	0,96		
Önemli Sanal Kaytarma	Bekâr	40	2,54	0,93	149	0,001*
	Evli	111	1,97	0,65		

(Not:* $p<0,05$)

H hipotezini test etmek amacıyla bağımsız örneklem t-testinden faydalanılmıştır. Analiz verileri Tablo 4’de gösterilmektedir. Analiz sonucunda, statü

ile önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı derecede bir farklılık saptanmıştır. Çalışanların önemli ve önemsiz sanal

kaytarma faaliyetleri ile ilgili sorulara verdikleri yanıtların aritmetik ortalamaları incelendiğinde, genel olarak akademik personelin idari personele göre daha yüksek derecede önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunduğu şeklinde yorumlanabilir.

H_{1c} hipotezi %95 güven aralığında önemli sanal kaytarma boyutu ($p=0,008$) ve önemsiz sanal kaytarma ($p=0,000$) boyutu açısından desteklenmiştir.

Tablo 4: Statü Değişkenine İlişkin Bağımsız Örneklem t-Testi Tablosu

Sanal Kaytarma Boyutları	Statü	Kişi	Ortalama	Std. Sapma	Ser. Der.	P değeri (Sig.)
Önemsiz Sanal Kaytarma	Akademik personel	110	3,37	0,90	149	0,000*
	İdari personel	41	2,65	0,96		
Önemli Sanal Kaytarma	Akademik personel	110	2,22	0,93	149	0,008*
	İdari personel	41	1,85	0,65		

(Not: * $p<0,05$)

H_{1d} hipotezini test etmek amacıyla tek yönlü varyans analizinden faydalanılmıştır. Analiz verileri Tablo 5'de gösterilmektedir. Analiz sonucunda, yaş ile önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı derecede bir farklılık saptanmıştır. Çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetleri ile ilgili sorulara verdikleri ya-

nitların aritmetik ortalamaları incelendiğinde genel olarak genç çalışanların daha fazla önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. H_{1d} hipotezi %95 güven aralığında önemli sanal kaytarma boyutu ($p=0,000$) ve önemsiz sanal kaytarma ($p=0,024$) boyutu açısından desteklenmiştir.

Tablo 5: Yaş Değişkenine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Tablosu

Sanal Kaytarma Boyutları		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ort.	F	P değeri (Sig.)
Önemsiz Sanal Kaytarma	Gruplararası	8,217	3	2,739	3,231	0,024*
	Gruplarıçi	124,614	147	0,848		
	Toplam	132,830	150			
Önemli Sanal Kaytarma	Gruplararası	20,525	3	6,842	14,572	0,000*
	Gruplarıçi	69,017	147	0,470		
	Toplam	89,542	150			

(Not: * $p<0,05$)

H_{1e} hipotezini test etmek amacıyla tek yönlü varyans analizinden faydalanılmıştır. Analiz verileri Tablo 6'da gösterilmektedir. Analiz sonucunda, eğitim durumu ile önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı derecede bir farklılık saptanmıştır. Çalışanların önemsiz sanal kaytarma faaliyetleri ile ilgili sorulara verdikleri yanıtların aritmetik ortalamaları incelendiğinde, genel olarak eğitim düzeyi yüksek çalışanların daha fazla önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. Çalışanların önemli sanal kaytarma fa-

aliyetleri ile ilgili sorulara verdikleri yanıtların aritmetik ortalamaları incelendiğinde ise, genel olarak lisans mezunlarının (önemli birbölümü öğretim görevlileri, araştırma görevlileri ve uzmanlardan oluşmakta) diğer eğitim düzeylerine göre daha fazla önemli sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. H_{1e} hipotezi %95 güven aralığında önemli sanal kaytarma boyutu ($p=0,000$) ve önemsiz sanal kaytarma ($p=0,000$) boyutu açısından desteklenmiştir.

Tablo 6: Eğitim Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Tablosu

Sanal Kaytarma Boyutları		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ort.	F	P değeri (Sig.)
Önemsiz Sanal Kaytarma	Gruplararası	29,672	3	9,891	14,094	0,000*
	Gruplarıçi	103,158	147	0,702		
	Toplam	132,830	150			
Önemli Sanal Kaytarma	Gruplararası	12,666	3	4,222	8,073	0,000*
	Gruplarıçi	76,876	147	0,523		
	Toplam	89,542	150			

(Not: *p<0,05)

H hipotezini test etmek amacıyla tek yönlü varyans analizinden faydalanılmıştır. Analiz verileri Tablo 7'de gösterilmektedir. Analiz sonucunda, aylık gelir durumu ile önemsiz ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı derecede bir farklılık saptanmıştır. Çalışanların önemli sanal kaytarma faaliyetleri ile ilgili sorulara verdikleri yanıtların aritmetik ortalamaları incelendiğinde, genel olarak gelir düzeyi düşük olanların daha fazla önemli sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunduğu

şeklinde yorumlanabilir. Çalışanların önemsiz sanal kaytarma faaliyetleri ile ilgili sorulara verdikleri yanıtların aritmetik ortalamaları incelendiğinde ise, genel olarak gelir düzeyi yüksek olanların daha fazla önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. H_{1f} hipotezi %95 güven aralığında önemli sanal kaytarma boyutu (p=0,012) ve önemsiz sanal kaytarma (p=0,004) boyutu açısından desteklenmiştir.

Tablo 7: Aylık Gelir Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Tablosu

Sanal Kaytarma Boyutları		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ort.	F	P değeri (Sig.)
Önemsiz Sanal Kaytarma	Gruplararası	11,543	3	3,848	4,663	0,004*
	Gruplarıçi	121,287	147	0,825		
	Toplam	132,830	150			
Önemli Sanal Kaytarma	Gruplararası	6,395	3	2,132	3,768	0,012*
	Gruplarıçi	83,147	147	0,566		
	Toplam	89,542	150			

(Not: *p<0,05)

Tablo 8: İş Dışı Günlük İnternet ve Bilgisayar Kullanımına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Tablosu

Sanal Kaytarma Boyutları		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ort.	F	P değeri (Sig.)
Önemsiz Sanal Kaytarma	Gruplararası	20,446	4	5,111	6,640	0,000*
	Gruplarıçi	112,385	146	0,770		
	Toplam	132,830	150			
Önemli Sanal Kaytarma	Gruplararası	10,164	4	2,541	4,674	0,001*
	Gruplarıçi	79,378	146	0,544		
	Toplam	89,542	150			

(Not: *p<0,05)

H_{19} hipotezinin test edilmesi amacıyla tekyönlü varyans analizinden faydalanılmıştır. Analiz verileri Tablo 8'de gösterilmektedir. Analiz sonucunda, iş saatlerinde iş dışı günlük internet ve bilgisayar kullanma durumu ile önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı derecede bir farklılık saptanmıştır. Çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetleri ile ilgili sorulara verdikleri yanıtların aritmetik ortalamaları incelendiğinde, genel olarak iş saatlerinde iş dışı günlük internet ve bilgisayar kullanma süresi yüksek olanların daha fazla önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. H_{19} hipotezi %95 güven aralığında önemli sanal kaytarma boyutu ($p=0,001$) ve önemsiz sanal kaytarma ($p=0,000$) boyutu açısından desteklenmiştir.

H hipotezini test etmek amacıyla Pearson Korelasyon analizinden faydalanılmıştır. Analiz verileri Tablo 9'da gösterilmektedir. Tablo 9'da önemli sanal kaytarma faaliyetleri ile önemsiz sanal kaytarma faaliyetleri arasında orta ($r=0,546$) derecede pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Anlamlı boyutlara ait tanımlayıcı istatistiklerin soru bazında ve boyut bazında gösterildiği Tablo 1'deki verilerden faydalanıldığında, "önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerine ($\bar{X} = 3.17$)" orta derecede, "önemli sanal kaytarma faaliyetlerine ($\bar{X} = 2.12$)" ise düşük derecede katıldıkları gözlenmektedir. Kaplan ve Ögüt (2012: 594) tarafından yapılan araştırma da, çalışanları "önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerine ($\bar{X} = 3.38$)" orta derecede, "önemli sanal kaytarma faaliyetlerine ($\bar{X} = 2.10$)" ise düşük derecede katıldıkları gözlenmektedir. Çalışanların orta derecede katıldıkları "önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinin" soru bazındaki ortalamaları incelendiğinde, iş dışı haberleşme için e-posta alma, gönderme veya kontrol etme, internet üzerinden haber sitelerini ziyaret etme (gazete, online haber TV'leri ve diğer haber siteleri) ve internet üzerinden bankacılık işletmeleri yapmanın (EFT, havale işlemleri gibi) yüksek olduğu gözlenmektedir. Çalışanların düşük derecede kaldıkları "önemli sanal kaytarma faaliyetlerinin" soru bazındaki aritmetik ortalamaları incelendiğinde ise, sosyal içerikli ağlara katılmanın (Facebook, Twitter vb.) ve internet üzerinden eğlence amaçlı video seyretmenin (YouTube veya zapkolik gibi) diğer önemli sanal kaytarma faaliyetlerine göre daha fazla olduğu gözlenmektedir.

Tablo 9: Sanal Kaytarma Tipleri Arasındaki Korelasyonlar

Sanal Kaytarma Boyutları	1	2
Önemsiz Sanal Kaytarma	1	0,546**
Önemli Sanal Kaytarma	0,546**	1

(Not: ** $p < 0.01$ (Çift Yönlü))

H hipotezi %95 güven aralığında önemsiz sanal kaytarma faaliyetleri ile önemli sanal kaytarma faaliyetleri arasındaki ilişki ($r=0,546$) açısından desteklenmiştir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

5.1. Tartışma

Çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerini kullanma sıklığı cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Üniversite çalışanları açısından bu hipotez beklenildiği şekilde sonuçlanmamıştır. Üniversitelerin diğer işletme ve kurumlara göre daha özerk bir yapıda olması erkek ve kadın çalışanlar arasında üniversitenin daha demokratik bir ortam olarak algılanmasına neden olabilmektedir. Böylece maskülen bir örgüt yapısı yerine daha demokratik bir örgüt yapısı çalışanlar arasında anlamlı bir farklılık yaratmamış olabilir. Stanton (2002) ve Ugrin vd. (2007: 86) tarafından yapılan araştırmalarda cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Restubog vd. (2011) tarafından yapılan araştırmada da cinsiyetin sanal kaytarmayı etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçların araştırmadaki sonuç ile paralel çıkması üniversite personeli için de bu sonucun genelleştirilebilme sonucunu doğrular. Çünkü mühendis, yönetici ve üniversite çalışanlarını içeren bu örneklemelerin daha özerk yapıda bilgi çalışanları olduğu düşünülürse bu anlamda bir benzerlik kurulabilir.

Çalışanların önemli sanal kaytarma faaliyetlerini kullanma sıklığı medeni durum değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermiştir. Çalışanların bekâr veya evli olmaları internet ve bilgisayar kullanma alışkanlıklarında da değişiklik yaratmıştır. Tablo 3'deki ortalamalar incelendiğinde bekâr çalışanların evli çalışanlardan daha fazla önemli sanal kaytarma faaliyetine katıldıkları gözlenmektedir. Bekâr çalışanların yaşamsal anlamda daha farklı ve daha geniş zamana sahip olmaları ihtiyaçlarını da çeşitlendirmektedir. İnternet ve bilgisayar teknolojisinin de bu ihtiyaçları sağlayabilecek etkili bir araç olması, medeni durum açısından bekâr ve evliler arasında anlamlı farklılıklar yaratabilmektedir. Medeni durum ile önemli sanal kaytarma faaliyetleri arasındaki soru bazında alınan çapraz tablolar neticesinde bekâr çalışanların özellikle Tablo 1'de yer alan 1-5 arasında yer alan sosyal içerikli ağlara katılma, sanal toplulukları ziyaret etme, eğlence amaçlı video seyretme, blogları okuma ve müzik, film, video ve doküman indirme faaliyetlerini daha yoğun olarak kullandıkları gözlenmiştir. Bu kullanım amaçlarıyla bekâr çalışanların, sanal alemin kendilerine sunmuş olduğu eğlenceli ortamı, zamanlarının da onlara verdiği imkanlar ölçüsünde aktif

olarak kullandıkları söylenebilir. Ancak önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerini kullanma sıklığı açısından ise, medeni durum değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.

Çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerini kullanma sıklığı statü değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermiştir. Önemsiz ve önemli sanal kaytarma faaliyetlerine akademik personelin daha yüksek düzeyde katıldığı saptanmıştır. Köse vd. (2012) tarafından yapılan çalışmada da akademik personelin (araştırma görevlisi) çeşitli amaçlarla sanal kaytarma yaptıkları belirlenmiştir. Özkalp vd. (2012) tarafından yapılan çalışmada, akademik personelin genel amaçlı dolaşma hariç, diğer kaytarma davranışlarını daha fazla yaptıkları belirlenmiştir. Garrett ve Dangizer (2008) ve Ugrin vd. (2007) tarafından yapılan çalışmada da üst düzey yönetim kadrosundaki çalışanların sanal kaytarma eğilimleri daha yüksek çıkmıştır. Çapraz tablolar yardımıyla akademik personelin önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde buldukları ifadeler incelendiğinde, yatırımla ilgili web siteleri hariç diğer kaytarma faaliyetlere yüksek derecede katıldıkları gözlenmektedir.

Çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerini kullanma sıklığı yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermiştir. Genç çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerine yaşça büyük çalışanlara göre daha yüksek derecede katıldıkları gözlenmiştir. Yaş ile ilgili yapılan çalışmalarda da genç çalışanların daha fazla sanal kaytarma yaptıkları saptanmıştır (Mastrangelo vd., 2006; Phillips ve Reddie, 2007; Vitak vd., 2011; Atkin vd., 1998; Kraut vd., 1998; Matanda vd., 2004; Ugrin vd., 2007; Köse vd., 2012). Genç çalışanların bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğlence yönlerini baz alarak kaytarma eyleminde buldukları söylenebilir. Bir anlamda internetin sunduğu olanaklardan (e-mail almadan sosyal içerikli ağlara katılmaya kadar) yaratacağı sorunlar düşünülmeden faydalandığı söylenebilir.

Çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerini kullanma sıklığı eğitim durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermiştir. Çalışmada eğitim düzeyi arttıkça önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunma sıklığı artmıştır. Diğer yandan lisans mezunlarının diğer eğitim düzeyinde olanlara göre daha fazla önemli sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunduğu saptanmıştır. Eğitim durumu ile ilgili yapılan çalışmalarda da (Atkin vd., 1998; Garrett ve Dangizer, 2008; Özkalp vd., 2012) eğitim durumu ile kaytarma faaliyetleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Çalışanların eğitim düzeyi arttıkça iş dışı e-mail kullanım oranının artması (Phillips ve Reddie, 2007) ve interneti iletişim amaçlı kullanması (Matan-

da vd., 2004) araştırma sonucunu desteklemektedir. Aynı zamanda eğitim düzeyi düştükçe önemli sanal kaytarma faaliyetlerini kullanma sıklığının artması da eğitim düzeyi düşük çalışanların sanal alemin tehlikelerinin ve getireceği hukuki sonuçların farkında olmasından kaynaklanabilir.

Çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerini kullanma sıklığı aylık gelir değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermiştir. Çalışmada, çalışanlar gelir düzeyleri arttıkça daha çok önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerine bulunurken, gelir düzeyleri düştükçe ise daha çok önemli sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunmuştur. Garrett ve Dangizer (2008) tarafından yapılan çalışmada da gelir arttıkça sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunma sıklığının arttığı saptanmıştır. Bu çalışmada ortaya çıkan sonuç önemsiz sanal kaytarma ile ilgili çıkan sonucu desteklemektedir. Çalışanların gelir kaynaklarının artması, tüketim ve yaşam alışkanlıklarının değişmesine katkı sağlamaktadır. Bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi de bu amaçlara hizmet eden önemli bir araç olarak ortaya çıkmaktadır.

Çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunmaları, iş saatlerinde iş dışı internet ve bilgisayar kullanma süresindeki (süre/günlük) değişime göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Çalışmada iş saatlerinde iş dışı internet ve bilgisayar kullanma süresi arttıkça, önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır. İş içerisinde sürekli bilgisayar kullanan çalışanlarda sanal kaytarma faaliyetlerini kullanma sıklığı daha yüksek düzeyde görülmektedir (Vitak vd., 2011). Mastrangelo vd. (2006) tarafından yapılan çalışmada da daha uzun süre internet erişimi olan ve evden daha hızlı internet bağlantısı olan çalışanların yıkıcı/önemli sanal kaytarma eğilimlerinin daha fazla olduğu saptanmıştır. İnternet ve bilgisayar karşısında geçirilen süre arttıkça çalışanlar bu süre içerisinde gerek önemli gerekse de önemsiz sanal kaytarma yapmayı kendilerine bir hak olarak görebilmektedirler. İşin parçası olan bu teknolojiler kullanıcıya işini zamanında tamamladığı sürece kaytarma faaliyetlerini yapmasının bir sakıncası olmadığı duygusunu uyandırabilir. Ancak sanal kaytarmasının işletme ve çalışanlar açısından kayıpları düşünüldüğünde harcanan sürenin önemi daha da artmaktadır.

Çalışanların önemli ve önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerini kullanma sıklığı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. Mastrangelo vd. (2006) tarafından yapılan çalışmada, yıkıcı/önemli sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunanların üretkenlik karşıtı/önemsiz sanal kaytarma faaliyetlerinde de

buldukları saptanmıştır. Kaplan ve Öğüt (2012: 594) tarafından yapılan araştırmada da önemli ve önemsiz sanal kayıtma faaliyetleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. Bu çalışmalarda ortaya çıkan sonuçlar, önemli ve önemsiz sanal kayıtma arasındaki pozitif ilişki ile ilgili çıkan sonucu desteklemektedir. İş dışı bilgisayar ve internet kullanma süresi yüksek, genç ve akademik personelin hem önemsiz hem de önemli sanal kayıtma faaliyetlerinde bulunma sıklığının yüksek olması da bu sonucu destekler niteliktedir.

5.2. Sonuç

Araştırma sonuçlarından yola çıkılarak, genç ve akademik personel olan çalışanların her iki kayıtma faaliyetleri açısından; bekâr, lisans mezunu çalışanların ve gelir düzeyi düşük olanların önemli; eğitim düzeyi ve gelir düzeyi yüksek çalışanların ise önemsiz sanal kayıtma faaliyetleri açısından internet ve bilgisayar kullanımı hususunda yeterli bilince kavuşturulmasında yarar vardır. Bunun yanında çeşitli internet-filtreleme uygulamaları ve çalışanların haysiyetine ve mahremiyetine uygun internet izleme sistemleri (Eivazi, 2011: 523; Greenfield ve Davis, 2002: 348) de etkili yöntemler arasında sayılabilir. İlave olarak iş stresini azaltmaya yönelik stres yönetimi politikalarının geliştirilmesi (Ugrin vd., 2007; Lavoie ve Pychyl, 2001; Anandarajan vd., 2004: 71; Stanton, 2002: 57; Block, 2001: 226; Ovarrec, 2001: 61) ve uygun internet-yönetimi politikasının (Flynn, 2001: 49-60; Greenfield ve Davis, 2002: 348) oluşturulması, sanal kayıtma uygulamalarının negatif sonuçlarından korunmanın etkili uygulamaları arasında sayılabilir. Çünkü bu uygulamalar çalışanların yanlış internet kullanımlarıyla açılan davalar nezdinde işletmeleri ve işletme sahiplerini mahkemelerce koruyacak etkili önlemlerdir. İşletmelerde potansiyel problemlerin tespit edilip çalışanları sanal kaytarmaya iten değişkenlerin tespit edilmesi, sanal kaytarmayı azaltabilecek uygulamalar arasında değerlendirilebilir (Özkalp vd., 2012: 31-32). Kaplan ve Öğüt (2012) tarafından yapılan araştırmada örgütsel adalet ile önemli ve önemsiz sanal kayıtma davranışları arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. İşverenlerin adaletli yaklaşımlarının sanal kayıtma davranışlarını azaltacağı da göz önünde bulundurulmalıdır. Köse vd. (2012) tarafından yapılan araştırmada, sosyal kolaylaştırma –etrafta başka bir çalışma arkadaşının bulunmasının– kavramının diğer bir anlatımla da başkaları tarafından izleniyor olmanın sanal kayıtma davranışlarını azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışanların başkalarının izlemesi dürtüsüyle kendilerini çalışmak zorunda hissettikleri, böylece zamanlarını daha verimli kullandıkları

(sanal kayıtma yapmadan kendilerini alıkoyan) ve performanslarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak yoğun zihinsel işler gerektiren durumlarda ise yalnız kalmayı tercih ettikleri belirlenmiştir. Bu sonuçtan hareketle çalışanların yoğun zihinsel işleri gerektiren işlerde evden çalışmalarının (home office- sanal ofis), ancak rutin ve iyi öğrenilmiş işlerde ise birlikte çalışmalarının sanal kaytarmayı önleyici bir uygulama olabileceği önerilmiştir (Köse vd., 2012: 294). Ancak çalışanlardaki iş saatlerinde iş dışı bilgisayar ve internet kullanımı sadece bu konuda yeterli bilincin olup olmamasına da bağlı olmayabilir. İnternet ve mobil teknolojilere bağımlılık son zamanlarda üzerinde durulan bir konu olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda psikoteknik yöntemler yardımıyla, personel alımlarında sanal kayıtma potansiyeli yüksek olabilecek çalışanların belirlenmesi ve işletmeye alınmaması yoluna gidilebilir (Mills vd., 2001; Whitty ve Carr, 2006). Ayrıca hâlihazırdaki çalışanlardan sanal kayıtma potansiyeli yüksek olanların, sanal kaytarmasının işletmelerde oluşturacağı maliyet kayıpları ve hukuki yaptırımları konusunda da bilgilendirilmesinde yarar vardır. Çünkü söz konusu bilgilendirme yapıldığında ve ilgili uyarılar işyeri iç yönetmeliklerine (işyeri etik kuralları olarak) eklendiğinde, ancak çalışanlar bunlara uygun hareket etmediklerinde iş akitlerinin fesih edilmesi sonucu ile karşılaşabileceklerdir. İş saatlerinde iş dışı internet ve bilgisayar kullanımına bir çözüm getirilmedikçe, işletme içerisinde sanal kayıtma yapan çalışanların sayısı da artacaktır. Bu durumda işletmeler önemli maliyet ve verimlilik kayıplarıyla karşılaşacak ve örgütsel etkinlik de bu durumdan olumsuz olarak etkilenecektir (Stanton, 2002: 56).

Çalışanların iş saatlerinde iş dışı amaçlarla sanal kayıtma yaptıklarını ifade etmeleri zor olduğundan dolayı örneklem veri büyüklüğü sınırlı kalmıştır. Bu nedenle araştırma verilerinin büyük örneklemelerde ve farklı sektörlerde sınanmasında yarar vardır. Araştırma kapsamında elde edilen bulguların Türkiye genelindeki üniversite çalışanlarının görüşlerini yansıtmaya iddiası yoktur. Araştırma kapsamında çalışanları sanal kaytarmaya iten psikolojik süreçlerden bahsedilmemiştir. Bu psikolojik süreçlerin incelenmesi konuya farklı bir bakış açısı katabilir.

KAYNAKLAR

- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010) *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, SPSS Uygulamalı*, 6. Baskı, Ankara, Pegem Akademi.
- Anandarajan, M., Devine, P. ve Simmers, C. A. (2004) "A Multidimensional Sealing Approach to Personal Web Usage in the Workplace" M. Anandarajan ve C. A. Simmers (eds.), *A Personal Web Usage in the Workplace: A Guide to Effective Human Resources Management*, 1st Edition, Hensey, Information Science Publishing.
- Atkin, D., Jeffres, L. ve Neuendorf, K. (1998) "Understanding Internet Adoption as Telecommunications Behavior" *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 42(4):475-490.
- Blanchard, A.L. ve Henle, C.A. (2008) "Correlates of Different Forms of Cyberloafing: The Role of Norms and External Locus of Control" *Computers in Human Behavior*, 24(3):1067-1084.
- Block, W. (2001) "Cyberslacking, Business Ethics and Managerial Economics" *Journal of Business Ethics*, 33(3):225-231.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012) *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları*, 2. Baskı, Sakarya, Sakarya Yayıncılık.
- Eivazi, K. (2011) "Computer Use Monitoring and Privacy at Work" *Computer Law & Security Review*, 27(5):516-523.
- Flynn, N. (2001) *E-Policy Handbook: Designing and Implementing Effective E-Mail, Internet and Software Policies*, 1st Edition, Saranac Lake, AMACOM Books.
- Garrett, R.K., ve Danziger, J.N. (2008) "On Cyberslacking: Workplace Status and Personal Internet Use at Work" *CyberPsychology & Behavior*, 11(3):287-292.
- Greenfield, B.N. ve Davis, R.A. (2002) "Lost in Cyberspace: The Web@Work" *Cyberpsychology and Behavior*, 5(4):347-353.
- Greengard, S. (2000) "The High Cost of Cyberslacking- Employees Waste Time Online" *Workforce*, 79(12):22-24.
- Habing, B. (2005) "Exploratory Factor Analysis" <http://www.stat.sc.edu/~habing/courses/530/EFA2005.pdf>, (28.07.2013).
- İnce, M. ve Gül, H. (2011) "The Relation of Cyber Slacking Behaviors with Various Organizational Outputs: Example of Karamanoğlu Mehmetbey University" *European Journal of Scientific Research*, 52(4):507-527.
- Kalaycı, E. (2010) "Üniversite Öğrencilerinin Siber Aylaklık Davranışları İle Öz Düzenleme Stratejileri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kaplan, M. ve Ögüt, A. (2012) "Algılanan Örgütsel Adalet İle Sanal Kaytarma Arasındaki İlişkinin Analizi: Hastane Çalışanları Örneği" Dokuz Eylül Üniversitesi 20. Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı: 592-596.
- Kaya, Z. (2012) "İşveren Tarafından Bilgisayarların Takip Edilmesi ve İnternet Sebebiyle İş Sözleşmesinin Feshi" <http://www.zinnurkaya.av.tr/makale/9/isVEREN-TARAFINDAN-BILGISAYARLARIN-TAKIP-EDILMESI-VE-INTERNET-SEBEBIYLE-is-SoZLESMESiNiN-FESHi>, (06.07.2013).
- Kim, S.J. ve Byrne, S. (2011) "Conceptualizing Personal Web Usage in Work Contexts: A Preliminary Framework" *Computers in Human Behavior*, 27(6):2271-2283.
- Köse, S., Oral, L. ve Türesin, H. (2012) "İş Yaşamında Sosyal Kolaylaştırma Kavramı ve Sanal Kaytarma ile İlişkisi: Araştırma Görevlileri Üzerinde Bir Araştırma" *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(1):287-295.
- Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukopadhyay, T. ve Scherlis, W. (1998) "Internet Paradox: A Social Technology That Reduces Social Involvement and Psychological Well Being?" *American Psychologist*, 53(9):1017-1031.
- Kurt, M. (2011) "Siber Aylaklık Davranışlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi" Fırat University 5th International Computer & Instructional Technologies Symposium, September 22-24, Elazığ.
- Lavoie, J.A.A. ve Pychyl, T.A. (2001) "Cyberslacking and the Procrastination Superhighway: A Web-Based Survey in Online Procrastination, Attitudes, and Emotion" *Social Science Computer Review*, 19(4):431-444.
- Lim, V.K.G. (2002) "The IT Way of Loafing on the Job: Cyberloafing, Neutralizing and Organizational Justice" *Journal of Organizational Behavior*, 23(5):675-694.
- Mahatanankoon, P. ve Igbaria, M. (2004) "Impact of Personal Internet Usage on Employee's Well-Being" Anandarajan (eds.) *A Personal Web Usage in the Workplace: A Guide to Effective Human Resources Management*, 1st Edition, Hensey, Information Science Publishing.
- Mastrangelo, P.M., Everton, W. ve Jolton, J.A. (2006) "Personal Use of Work Computers: Distraction versus Destruction" *CyberPsychology & Behavior*, 9(6):730-741.

Matanda, M., Jenvey, V.B. ve Phillips, J.G. (2004) "Internet Usage in Adulthood: Loneliness, Computer Anxiety and Education" *Behavior Change*, 21(2):103-114.

Mills, J.E., Hu, B., Beldona, S. ve Clay, J. (2001) "Cyberslacking! A Wired-Workplace Liability Issue" *The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 42(5):34-47.

Morahan-Martin, J. (1998) "The Gender Gap in Internet Use: Why Men Use the Internet More Than Women-A Literature Review" *CyberPsychology & Behavior*, 1(1):3-10.

MYPP (2012) 2012 Mali Yılı Performans Programı, <http://strateji.balikesir.edu.tr/portal/performans.pdf>, 18 Temmuz 2012.

Oravec, J.A. (2002) "Constructive Approaches to Internet Recreation in the Workplace" *Communications of the ACM*, 45(1):60-63.

Özkalp, E., Aydın, U. ve Tekeli, S. (2012) "Sapkın Örgütsel Davranışlar ve Çalışma Yaşamında Yeni Bir Olgu: Sanal Kaytarma (Cyberloafing) ve İş İlişkilerine Etkileri" *Çimento İşveren Sendikası Dergisi*, 26(2):18-33.

Phillips, J.G. ve Reddie, L. (2007) "Decisional Style and Self-Reported Email Use in the Workplace" *Computers in Human Behavior*, 23(5):2414-2428.

Restubog, S.L.D., Garcia, P.R.J.M., Toledano, L.S., Amarnani, R.K., Tolentino, L.R. ve Tang, R.L. (2011) "Yielding to (Cyber)-Temptation: Exploring the Buffering Role of Self-Control in the Relationship between Organizational Justice and Cyberloafing Behavior in the Workplace" *Journal of Research in Personality*, 45(2):247-251.

Richardson, K. ve Benbunan-Fich, R. (2011) "Examining the Antecedents of Work Connectivity Behavior during No-Work Time" *Information and Organization*, 21(3):142-160.

Staff Report (2010) Cyberslacking at an All Time High in the Workplace, *Jackson NJ Online*, <http://www.jacksononline.com/2010/01/07/cyberslacking-at-an-all-time-high-in-the-workplace/11412/>, 18 Temmuz 2012.

Stanton, J.M. (2002) "Company Profile of the Frequent Internet User" *Communications of the ACM*, 45(1):55-59.

TCK (2004) Türk Ceza Kanunu, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>, (11.07.2013).

TÜİK (2012) Türkiye İstatistik Kurumu Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10880>, (11.12.2012).

Ugrin, J.C., Pearson, J.M. ve Odom, M.D. (2007) "Profiling Cyber-Slackers in the Workplace: Demographic, Cultural, and Workplace Factors" *Journal of Internet Commerce*, 6(3):75-89.

Vitak, J., Crouse, J. ve LaRose, R. (2011) "Personal Internet Use at Work: Understanding Cyberslacking" *Computers in Human Behavior*, 27(5):1751-1759.

Wallace, P. (2004) *The Internet in the Workplace: How New Technology Is Transforming Work*, 1st Edition, New York, Cambridge University Press.

Weatherbee, T.G. (2010) "Counterproductive Use of Technology at Work: Information & Communications Technologies and Cyberdeviancy" *Human Resource Management Review*, 20(1): 35-44.

LEGALBANK (2012) "Yargıtay 9. Hukuk Dairesi Kararları" (<http://legalbank.net/mahkeme-kararlari/yargitay-9-hukuk-dairesi-kararlari>), (10.07.2013).

İŞ HUKUKU ENSTİTÜSÜ (2012) "İşçinin İş Amaçlı Bilgisayarını İş Dışındaki Amaçlarla Kullanması" <http://www.kurumsalhaberler.com/ishukukuenstitusu/bultenler/iscinin-is-amacli-bilgisayarini-is-disindaki-amaclarla-kullanmasi/>, (11.07.2013).

Whitty, M.T. ve Carr, A.N. (2006) "New Rules in the Workplace: Applying Object-Relations Theory to Explain Problem Internet and Email Behavior in the Workplace" *Computers in Human Behavior*, 22(2):235-250.